

«Το Σχίσμα του 1054: α) Θεολογικός σχολιασμός της ανάδειξης και προβολής του πρωτείου του πάπα. β) Εντοπισμός των ευθυνών της Ανατολικής Εκκλησίας για την επικράτηση και την ενίσχυση του παπικού πρωτείου. γ)Υποχωρήσεις που θα μπορούσαν να έχουν γίνει ώστε να αποφευχθεί το Σχίσμα ».

Αγραπίδη Κωνσταντίνου

Αθήνα Μάιος 2006

Περιεχόμενα

1. Πρόλογος	3
2. Κεφάλαιο 1^ο Η ανάδειξη & η προβολή του παπικού πρωτείου.....	4-6
3. Κεφάλαιο 2^ο Η ευθύνη της Ανατολικής Εκκλησίας.....	7-9
4. Κεφάλαιο 3^ο Υποχωρήσεις για τη αποφυγή του Σχίσματος.....	9-10
5. Συμπερασματικά	11
6. Βιβλιογραφία	12

Πρόλογος

Ενώ στην Ορθόδοξη Εκκλησία δίνεται μεγάλη σημασία στην θέωση που συνίσταται στην κοινωνία με τον Θεό, δια της οράσεως του άκτιστου Φωτός, οπότε οι θεούμενοι συνέρχονται σε Οικουμενική Σύνοδο και οριοθετούν ασφαλώς την αποκαλυπτική αλήθεια σε περιπτώσεις συγχύσεως, εν τούτοις στον Παπισμό δίνεται μεγάλη σημασία στον θεσμό του πάπα, ο οποίος υπέρκειται ακόμη και από αυτές τις Οικουμενικές Συνόδους. Σύμφωνα με την λατινική θεολογία η αυθεντία της Εκκλησίας υπάρχει τότε μόνο όταν στηρίζεται και εναρμονίζεται με την θέληση του πάπα. Σε αντίθετη περίπτωση εκμηδενίζεται. Οι Οικουμενικές Σύνοδοι θεωρούνται ως συνέδρια του Χριστιανισμού που συγκαλούνται υπό την αυθεντία και την εξουσία και την προεδρία του πάπα. Αρκεί να βγει ο πάπας από την αίθουσα της Οικουμενικής Συνόδου, οπότε αυτή παύει να έχει κύρος.

Η σημασία και ο ρόλος των επισκόπων μέσα στην Ρωμαϊκή Εκκλησία δεν είναι παρά απλή εκπροσώπηση της παπικής εξουσίας, στην οποία και οι ίδιοι οι επίσκοποι υποτάσσονται, όπως οι απλοί πιστοί. Στην παπική εκκλησιολογία ουσιαστικά υποστηρίζεται ότι η αποστολική εξουσία εξέλιπε με τους αποστόλους και δεν μετεδόθη στους διαδόχους τους επισκόπους. Μονάχα η εξουσία του Πέτρου, υπό την οποία βρίσκονταν όλοι οι άλλοι, μεταδόθηκε στους διαδόχους του Πέτρου, δηλαδή στους πάπες. Μέσα σ' αυτή την προοπτική υποστηρίζεται από την παπική Εκκλησία ότι όλες οι Εκκλησίες της Ανατολής είναι δισταμένες, έχουν ελλείψεις, κατά οικονομία τις δέχεται σε κοινωνία, και βέβαια κατ' οικονομία τις δέχεται ως αδελφές Εκκλησίες, επειδή αυτή αυτοθεωρείται μητέρα Εκκλησία ενώ οι υπόλοιπες θυγατέρες Εκκλησίες.

Ο πάπας παρουσιάζεται ως ηγέτης του Χριστιανικού κόσμου, ως διάδοχος του Αποστόλου Πέτρου και βικάριος - αντιπρόσωπος του Χριστού πάνω στην γη, σαν ο Χριστός να έδωσε την εξουσία του στον πάπα και Εκείνος αναπαύεται ευδαιμών στους Ουρανούς.

Οι θεολογικές και εκκλησιαστικές αυτές προσεγγίσεις της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας και της Δυτικής θεολογίας γενικότερα, υπήρξαν οι σοβαρές αιτίες της διαφωνίας και της απομάκρυνσης που συντελέστηκε ανάμεσα στην Ανατολική και τη Δυτική Εκκλησία και που οδήγησαν στο Σχίσμα του 1054.

Στην εργασία που ακολουθεί, μας ζητήθηκε μέσα στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος στην Ορθόδοξη Θεολογία και της θεματικής ενότητας ΟΡΘ 50, να σχολιάσουμε θεολογικά την ανάδειξη και προβολή του πρωτείου του πάπα, να εντοπίσουμε την ευθύνη της Ανατολικής Εκκλησίας για την επικράτηση και ενίσχυση του παπικού πρωτείου και να εκφέρουμε τέλος την κρίση μας για το ποιες υποχωρήσεις θα μπορούσαν να γίνουν κι από ποια πλευρά, ώστε να είχε αποφευχθεί το Σχίσμα.

Κεφάλαιο 1°

Η ανάδειξη & η προβολή του παπικού πρωτείου

Η Εκκλησία είναι ένα άγιο καθίδρυμα, διότι είναι απόλυτη η αγιότητα του Θεού, ο οποίος είναι ο ιδρυτής κι η αόρατη κεφαλή της. Ο Χριστός αγάπησε την Εκκλησία του «και εαυτόν παρέδωκεν υπέρ αυτής». Αγία είναι και η Χάρη του Θεού η οποία τρέφει πνευματικά και αυξάνει την Εκκλησία. Αγία επίσης είναι και τα ιερά μυστήρια, τα μέσα της σωτηρίας. Αγιαστικός είναι κι ο σκοπός της. Τα ιστορικά όμως μέλη της Εκκλησίας δεν είναι όλα άγια. Ως άνθρωποι αδύνατοι έχουν αμαρτίες και πάθη, τα οποία προσπαθεί να διορθώσει η Εκκλησία, χωρίς να αναιρείται η απόλυτη αγιότητά της. Η Εκκλησία είναι επίσης Καθολική, μια και είναι μία και τείνει να περιλάβει ολόκληρο τον κόσμο. Αυτή ήταν άλλωστε και η εντολή που έλαβαν οι Απόστολοι από το Δάσκαλό τους: «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τα έθνη...» Η Καθολικότητα αυτή της Εκκλησίας άρχισε να κλονίζεται από τη στιγμή που για τη σχολαστική και παλαιότερη ρωμαιοκαθολική θεολογία, ο όρος Εκκλησία σήμαινε περισσότερο ιεραρχία και διοίκηση και λιγότερο σώμα και κοινωνία.

Η μέχρι τότε ενότητα της Εκκλησίας διασφαλιζόταν διοικητικά, με τη συνεχή και αδιάκοπη λειτουργία του συνοδικού συστήματος της Εκκλησίας μέσω του θεομού της Πενταρχίας και θεολογικά, μέσω του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας¹.

Στη Δυτική θεολογία όμως καλλιεργήθηκε μια νέα «ιδεολογία» που δεν είχε κανένα στήριγμα στην πραγματικότητα και που με την εμφάνιση, την εξάπλωση και την συντήρησή της συνάπτονταν κοινωνικά ενδιαφέροντα. Η ιδεολογία αυτή οδήγησε στο δόγμα περί αλάθητου του πάπα. Αυτό συνέβη κατ' εξοχήν στην Α' σύνοδο του Βατικανού το 1870, όπου το αλάθητο της Εκκλησίας ακολούθησε μια ιδιαίζουσα οδό μέσα στους κόλπους της συμβολικής και οικουμενικής θεολογίας.

Κατά τους τρεις πρώτους αιώνες οι κατά τόπους Εκκλησίες αποδέχονταν εθιμοτυπικά τα πρεσβεία τιμής του θρόνου της Ρώμης, ενώ η Δ' Οικουμενική Σύνοδος κατοχύρωσε αυτά τα πρεσβεία αναγνωρίζοντας τον πάπα ως πρώτο μεταξύ ίσων. Η αναγνώριση αυτή βεβαίως δεν είχε κανένα διοικητικό χαρακτήρα και αναφερόταν στον πρώτο σε μια σειρά διαδοχής, λόγω αρχαιότητας, χωρίς να τον καθιστά «αρχή», διότι αρχή στην Εκκλησία και τη σωτηρία του ανθρώπου είναι μόνο ο Χριστός.

1. Ι. Ζηζιούλα, *Η ενότης της Εκκλησίας εν τη Θεία Ευχαριστία και τω Επισκόπω κατά τους τρεις πρώτους αιώνες* (Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 1990²) σελ. 9

Η αυθεντία του πάπα όμως έπρεπε πάση θυσία να ισχυροποιηθεί, ώστε να καταστεί δυνατή η υποσύλωση της παλιάς ιεραρχικής τάξης τόσο στους κόλπους της Εκκλησίας όσο και της κοινωνίας. Φυσικά η ανακήρυξη του αλάθητου δε θα ήταν δυνατή, αν γινόταν μέσα από δημοκρατικούς και ελεύθερους διάλογους. Ο σκοπός όμως υπαγόρευσε τη χρήση μέσων κι έτσι ασκήθηκε πίεση.

Η ανακήρυξη του αλάθητου δημιούργησε ένα νέο είδος ιδεολογίας. Το δόγμα αυτό δεν αναφέρεται σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, αλλά καλύπτει ολόκληρο το διδακτικό αξίωμα της Εκκλησίας που μ' αυτό τον τρόπο τοποθετείται πάνω από κάθε ιδέα κριτικής. Κατά συνέπεια ο πάπας μένει έξω από κάθε δυνατότητα ενστάσεως.

Βεβαίως όχι μόνο δεν κατέστη δυνατό να ασφαλιστεί το διδακτικό αξίωμα της Εκκλησίας, αλλά αντίθετα περιήλθε σε μείζονα κίνδυνο, μια και μ' αυτό τον τρόπο είναι η αξιοπιστία της Εκκλησίας που διακυβεύεται συνεχώς.

Η μετάλλαξη σε πρωτείο εξουσίας του πρωτείου τιμής, έκανε επίσης τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία να αντιλαμβάνεται διαφορετικά την ενότητα των τοπικών Εκκλησιών από τη μια και την καθολικότητα της μίας, Αποστολικής Εκκλησίας από την άλλη. Έτσι κάθε τοπική Εκκλησία αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου συνόλου, κεφαλή του οποίου είναι ο επίσκοπος Ρώμης, ο τοποτηρητής του Θεού επί της γης. Κατά συνέπεια, η καθολικότητα της του Χριστού Εκκλησίας ταυτίζεται με την ενότητα όλων των τοπικών εκκλησιών υπό τον «αλάθητο διδάσκαλο της πίστεως», τον επίσκοπο Ρώμης.

Εξ ίσου επικίνδυνο όμως είναι και το θεσμικό αδιέξοδο, στο οποίο οδηγήθηκε η Εκκλησία από το νέο δόγμα. Ο πάπας μπορεί να κάνει το κάθε τι ερήμην των επισκόπων. Με τον τρόπο αυτό η κορυφή απομονώνεται και απολυτοποιείται. Ο πάπας γίνεται ο *episcopus episcoporum*, η πηγή της εκκλησιαστικής, της ιερατικής και της κοσμικής εξουσίας, ίσταται υπεράνω όλων των ιεραρχών, των πατριαρχών ακόμα και των Οικουμενικών Συνόδων, είναι η αλάθητος κεφαλή και ο Καθηγέμων της Εκκλησίας, κυβερνών αυτήν μοναρχικώς ως τοποτηρητής του Χριστού επί της γης².

Σύμφωνα με τη λατινική θεολογία η αυθεντία της Εκκλησίας υπάρχει τότε μόνο όταν στηρίζεται και εναρμονίζεται με τη θέληση του πάπα. Σε αντίθετη περίπτωση εκμηδενίζεται. Η αυθεντία του αλάθητου συγκεντρώθηκε κι εντοπίστηκε σ' έναν εξωτερικό φορέα και μάλιστα σ' ένα πρόσωπο. Ο επίσκοπος Ρώμης παρουσιάζεται σε ολόκληρη την οικουμένη ως ο μόνος αληθινός επίσκοπος, ενώ όλοι οι υπόλοιποι θεωρούνται απλοί τοποτηρητές του.

Ακόμα και οι σύνοδοι δεν μπορούν να είναι οικουμενικοί παρά μόνο με τη συγκατάθεσή του κι έχοντας μόνο το ρόλο της επικύρωσης των αλάθητων αποφάσεών του, αντίθετα με την αρχαία Εκκλησία όπου αναγνώριζε την Οικουμενική Σύνοδο ως την ανώτατη Εκκλησιαστική αρχή.

2. **Ι. Καρμίρη**, *Δύο Βυζαντινοί Ιεράρχαι και το Σχίσμα της Ρωμαϊκής Εκκλησίας (Αθήναι 1950)* σελ. 9

Ο επίσκοπος Ρώμης με την ιδιαίτερη εξουσία του και το αξίωμά του, αποτελούσε τον πρωταρχικό και μοναδικό παράγοντα στην επίλυση των διαφορών και των διαφωνιών που προέκυπταν στην Εκκλησία τόσο σε τοπικό όσο και οικουμενικό επίπεδο. Το σώμα της Εκκλησίας που μέχρι τότε ήταν αρμόδιο για την επίλυση οποιουδήποτε προβλήματος και εξέφραζε την αλήθεια, περιορίστηκε. Ο λαός που ήταν συνυπεύθυνος για τη διασφάλιση, τη διατήρηση και τη μετάδοση της εκκλησιαστικής παράδοσης παραγκωνίστηκε. Έτσι η χαρισματική κι εσωτερική πλευρά του εκκλησιαστικού σώματος χωρίς βεβαίως να αγνοείται, υποτάχτηκε στην εξωτερική έκφραση της διοίκησης και μάλιστα στην κεφαλή της ιεραρχικής εξουσίας. Διαταράχτηκαν με τον τρόπο αυτό οι σχέσεις του επισκόπου με την τοπική Εκκλησία και αποξενώθηκε σταδιακά ο λαός από τον κλήρο.

Η ιδεολογία αυτή της Δυτικής Εκκλησίας έρχεται όμως και σε άμεση αντίθεση με τη διδασκαλία της αρχαίας Εκκλησίας, σύμφωνα με την οποία κάθε επίσκοπος αποτελεί ζώσα εικόνα του Χριστού κι αποτελεί το ορατό όργανο της καθολικότητας και της ενότητας της Εκκλησίας³. Ο θεσμός του επισκόπου από διακόνημα που ξεκίνησε να είναι στην πρώτη Εκκλησία, κατέληξε σε αξίωμα καταλύοντας τόσο την εκκλησιολογική βάση του επισκοπικού λειτουργήματος, όσο και την αυθεντία της Οικουμενικής Εκκλησίας, υποτάσσοντάς την στην αυθεντία της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας.

Νέες αντιλήψεις περί ατόμου και συνόλου, περί τοπικότητας κι οικουμενικότητας επικράτησαν στη Θεολογία. Η Θεία Ευχαριστία κι ο επίσκοπος σταμάτησαν να συνδέονται τόσο μεταξύ τους, όσο και προς την ουσία της Εκκλησίας και της ενότητας αυτής, στη συνείδηση της Δυτικής Εκκλησίας. Έπαψε η Ευχαριστία να θεωρείται ως η κατ' εξοχή αποκάλυψη της Εκκλησίας κι ο επίσκοπος ως ο ηγέτης και η κεφαλή της ευχαριστιακής συνάξεως, η οποία ενώνει σε τόπο και χρόνο την Εκκλησία του Θεού⁴.

Με τον τρόπο αυτό ο επίσκοπος αποσπάρθηκε από το κύριο έργο του που ήταν η ηγεσία της Ευχαριστίας, και μετατρεπόμενος κυρίως σε διοικητικό πρόσωπο αποσπάρθηκε αναγκαστικά κι από το εκκλησιολογικό περιεχόμενο της Ευχαριστίας.

3. Μ. Μπέγζου, Στ. Πορτελάνου, Στ. Καριώτογλου, Γ. Μεταλληνού, *Η Ορθοδοξία ως Κληρονομιά. Τόμος Β': Η Ορθόδοξη Εκκλησία σε Ανατολή και Δύση (Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2001) σελ. 58*

4. Ι. Ζηζιούλα, *Η ενότης της Εκκλησίας εν τη Θεία Ευχαριστία και τω Επισκόπω κατά τους τρεις πρώτους αιώνας (Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 1990²) σελ. 9*

Κεφάλαιο 2^ο

Η ευθύνη της Ανατολικής Εκκλησίας για την επικράτηση & την ενίσχυση του παπικού πρωτείου.

Πολλοί ήταν οι λόγοι που οδήγησαν στην επικράτηση και την ενίσχυση του παπικού πρωτείου, ιδιαίτερα μετά το 330 όπου έγινε η μεταφορά της πρωτεύουσας της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας από τη Ρώμη στο Βυζάντιο.

Η μεταφορά αυτή είχε ως αποτέλεσμα τη σταδιακή αποξένωση του ανατολικού και του δυτικού τμήματος της αυτοκρατορίας, αλλά και τη διαφορετική οπτική γωνία μέσα από την οποία έβλεπαν οι δύο πλευρές τις σχέσεις Εκκλησίας και πολιτείας. Η βαθμιαία ενδυνάμωση της Ανατολής και η σταδιακή αποδυνάμωση της Δύσης, επέβαλε συγκεκριμένες κινήσεις εκ μέρους της Εκκλησίας της Ρώμης, ώστε να διασωθούν τα υπό κατάρρευση δυτικά κράτη, να αντιμετωπιστούν οι επιδρομείς, να διασφαλισθεί η ειρήνη και να ενισχυθεί η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία. Αυτός ήταν και ο κύριος λόγος που οδήγησε τον επίσκοπο της Ρώμης να στέψει τον Καρλομάγνο αυτοκράτορα, προχωρώντας έτσι στη δημιουργία μιας νέας χριστιανικής αυτοκρατορίας, αφηφώντας προφανώς τον αυτοκράτορα της Νέας Ρώμης.

Οι Βυζαντινοί δε νοιάζονται πλέον για το Δυτικό κομμάτι της αυτοκρατορίας, το εγκαταλείπουν κι αυτό είναι που κάνει την Εκκλησία της Ρώμης να αναλάβει ακόμα πιο ενεργή δράση για να μπορέσει να αποφύγει την καταστροφή, να περισώσει ότι ήταν δυνατόν και να ενδυναμώσει τη θέση της.

Η ελλιπής παρουσία της κεντρικής εξουσίας στη Δύση κι η έλλειψη ελέγχου καθιστούσαν τον επίσκοπο Ρώμης ελεύθερο να αποφασίζει για δογματικά ζητήματα και δεν ήταν λίγες οι φορές που τόνιζε ότι ο Βυζαντινός αυτοκράτορας δεν είχε καμία αρμοδιότητα στις υποθέσεις της Εκκλησίας. Αυτός ήταν κι ο λόγος που έκανε αρκετούς εξ Ανατολής ορμώμενους, να προσφεύγουν στην έδρα της Ρώμης για επίλυση διαφόρων εκκλησιαστικών προβλημάτων και να μιλούν εμφανώς για τον πάπα, ως διάδοχο του Αποστόλου Πέτρου⁵.

Ακόμα κι αυτοκράτορας Λέων ο ΣΤ' προσέφυγε στη δογματική αυθεντία του πάπα, προκειμένου να του αναγνωριστεί η νομιμότητα του τέταρτου γάμου του, πράξη όπου ο επίσκοπος της Κωνσταντινούπολης αρνιόταν να του αναγνωρίσει⁶.

5. Μ. Μπέγζου, Στ. Πορτελάνου, Στ. Καριώτογλου, Γ. Μεταλληνού, *Η Ορθοδοξία ως Κληρονομιά. Τόμος Β': Η Ορθόδοξη Εκκλησία σε Ανατολή και Δύση (Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2001) σελ. 63*

6. Μ. Μπέγζου, Στ. Πορτελάνου, Στ. Καριώτογλου, Γ. Μεταλληνού, *ό.π.*, σελ.77

Διαπιστώνουμε συνεπώς την προχειρότητα και την επιπολαιότητα με την οποία η κεντρική εξουσία αντιμετώπιζε τα δογματικά κι εκκλησιαστικά ζητήματα και πώς ουσιαστικά αναγνώριζε τη δογματικά αυθεντία του επισκόπου της Ρώμης σε σχέση με τους επισκόπους των υπόλοιπων ιερών εδρών.

Η ευθύνη όμως των Βυζαντινών αυτοκρατόρων και της Ανατολικής Εκκλησίας σχετικά με την ανάδειξη και την επικράτηση του παπικού πρωτείου δε σταματά εδώ.

Ο ανταγωνισμός που υπήρχε μεταξύ Παλαιάς και Νέας Ρώμης, οξύνεται περισσότερο όταν ο Ιωάννης ο Νηστευτής, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως κάνει επίσημη χρήση του τίτλου «οικουμενικός», αυξάνοντας με τον τρόπο αυτό την αντιζηλία και την καχυποψία που επικρατούσε ανάμεσα στις δύο έδρες⁷.

Ο Μάξιμος ο ομολογητής βρίσκοντας υπερασπιστή της ορθόδοξης πίστης τον πάπα της Ρώμης το 649, βεβαιώνει ότι η Ρώμη είναι: «Η κεφαλή και η μητρόπολη των Εκκλησιών, η σταθερή και αμετάβλητη πέτρα, η πλέον μεγάλη αποστολική Εκκλησία»⁸. Απαράδεκτη ήταν στη συνέχεια η στάση του Βυζαντίου. Ο πάπας Μαρτίνος Α' συλλαμβάνεται ασθενής, οδηγείται στην Κωνσταντινούπολη το 653, καταδικάζεται ως προδότης κι εξορίζεται στην Κριμαία όπου και πεθαίνει το 655. Οι ενέργειες αυτές των Βυζαντινών αυτοκρατόρων έκαναν τους Δυτικούς να θέλουν να απαλλαγούν οριστικά από την εξουσία της Κωνσταντινούπολης και για το λόγο αυτό επέσπευσαν τις διαδικασίες της ανάδειξης και της προβολής του παπικού πρωτείου.

Εκτός όμως από τις εκκλησιαστικές και τους θεολογικές διαφορές που επέδρασαν στο χωρισμό Ανατολής και Δύσης υπήρξαν και πολιτικά λάθη της Βυζαντινής διπλωματίας που οδήγησαν στην εδραίωση του πρωτείου του πάπα. Μεταξύ αυτών αξίζει να αναφερθούμε στην απόσπαση των επαρχιών της Νότιας Ιταλίας και του ανατολικού Ιλλυρικού από τη δικαιοδοσία του πάπα κι η ανάθεσή τους στον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, που έγινε από τον αυτοκράτορα Λέοντα τον Γ'. Επίσης η άρνηση των Βυζαντινών το 754 στις εκκλήσεις του πάπα της Ρώμης Στεφάνου του Β', τον υποχρέωσε να ζητήσει βοήθεια από το Φράγκο βασιλιά εναντίον του Λογγοβάρδου ηγεμόνα. Το γεγονός αυτό σφράγισε τη συμμαχία της Δυτικής Εκκλησίας με τους Φράγκους και εγκαινίασε την ίδρυση του παπικού κράτους, όπου η εδραίωσή του απαιτούσε την προβολή και την ανάδειξη του πρωτείου του πάπα⁹.

Την προβολή αυτή ευνόησαν τέλος, το ζήτημα του πατριαρχικού θρόνου της Κωνσταντινούπολης καθώς επίσης και η ρήξη των δύο ομάδων, Πολιτικών και Ζηλωτών.

7. Μ. Μπέγζου, Στ. Πορτελάνου, Στ. Καριώτογλου, Γ. Μεταλληνού, ό.π.. σελ.68

8. Μ. Μπέγζου, Στ. Πορτελάνου, Στ. Καριώτογλου, Γ. Μεταλληνού, ό.π.. σελ.67

9. Μ. Μπέγζου, Στ. Πορτελάνου, Στ. Καριώτογλου, Γ. Μεταλληνού, ό.π.. σελ.69

Μπορεί να μην ήταν λίγες οι φορές που η Ανατολική Εκκλησία προσέφυγε στην Εκκλησία της Ρώμης για να λύσει εσωτερικές της διαφορές. Μπορεί επίσης η Βυζαντινή διπλωματία να έκανε λάθος χειρισμούς. Αυτό όμως που είναι σίγουρο είναι το ότι η Ανατολική Εκκλησία ήταν πάντα προσηλωμένη στη δημοκρατική - συνοδική συνείδηση που εκφραζόταν στο θεσμό της πενταρχίας των πατριαρχών.

Κεφάλαιο 3^ο

Υποχωρήσεις που θα μπορούσαν να έχουν γίνει ώστε να αποφευχθεί το Σχίσμα.

Οι ενέργειες που θα μπορούσαν να έχουν αποφευχθεί εκ μέρους της Λατινικής Εκκλησίας ώστε να μη γίνει το οριστικό σχίσμα ήταν μεταξύ άλλων οι εξής:

Η αποφυγή της επέμβασης της Δυτικής Εκκλησίας με τον προκαθημένό της πάπα Λέοντα το Θ', στη Νότια Ιταλία. Ο εν λόγω πάπας μετά την κατάληψη από τους Σαρακηνούς και τους Νορμανδούς των βυζαντινών επαρχιών της νότιας Ιταλίας, θεωρεί ότι οι επαρχίες αυτές υπάγονται στη δικαιοδοσία του και διορίζει αρχιεπίσκοπο τον Ουμβέρτο, αφού πρώτα καθαιρεί το Βυζαντινό αρχιεπίσκοπο Σιπόντου της Απουλίας κι αφού καταργεί την αρχιεπισκοπή¹⁰.

Ο πατριάρχης Μιχαήλ Κηρουλάριος παρότρυνε τον αρχιεπίσκοπο Αχρίδος Λέοντα να υπερασπιστεί την εκκλησιαστική πολιτική του Βυζαντίου ακολουθώντας την οδό της ηπιότητας και του συμβιβασμού, με επιστολή του που απέστειλε προς τον αρχιεπίσκοπο της Τρανίας στην Απουλία.

Ο πάπας όμως αρνείται κάθε συμβιβαστική λύση και απαντά με επιστολή όπου κατηγορεί τον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, εξαίρει την υπεροχή της Εκκλησίας της Ρώμης έναντι των υπολοίπων Εκκλησιών και τον καλεί να μετανοήσει, να δεχτεί τη λατινική διδασκαλία και να υποταχθεί στον πάπα¹¹.

10. Μ. Μπέγζου, Στ. Πορτελάνου, Στ. Καριώτογλου, Γ. Μεταλληνού, ό.π.. σελ.80

11. Μ. Μπέγζου, Στ. Πορτελάνου, Στ. Καριώτογλου, Γ. Μεταλληνού, ό.π.. σελ.81

Το απότομο ύφος των παπικών επιστολών, το περιεχόμενό τους και οι παπικές σφραγίδες έκαναν τον πατριάρχη να αντιληφθεί ότι κάτι ύποπτο συνέβαινε με την αντιπροσωπεία του πάπα και διέκοψε κάθε επικοινωνία μαζί της. Κι όντως οι εκπρόσωποι αυτοί δεν είχαν καμία νομιμότητα να εκπροσωπούν έναν πάπα που είχε πεθάνει τις πρώτες μέρες της άφιξής τους στην Κωνσταντινούπολη. Γεγονός που σημαίνει ότι το σχίσμα πραγματοποιήθηκε σε περίοδο όπου η παπική Εκκλησία ήταν χωρίς ηγέτη¹².

Ο απεσταλμένος του πάπα Ουμβέρτος ήρθε σε οξύτατη αντιπαράθεση κι απάντησε με απαράδεκτες ύβρεις στο μοναχό Νικήτα Στηθάτο, ο οποίος ανέτρεψε μα επιχειρήματα τα λατινικά έθιμα¹³.

Τα αναθέματα του εγγράφου που τοποθετήθηκε πάνω στην Αγία Τράπεζα της Αγίας Σοφίας, το Σάββατο 16 Ιουλίου του 1054, έφεραν την υπογραφή των τριών παπικών αντιπροσώπων κι όχι του επισκόπου της Ρώμης. Όλες αυτές οι ενέργειες και οι σπασμωδικές κινήσεις επιβεβαιώνουν τις υποψίες του πατριάρχη και φανερώνουν ότι η αντιπροσωπεία δεν ενεργούσε εξ ονόματος του πάπα¹⁴.

Και η Βυζαντινή πλευρά θα μπορούσε όμως να μην έχει προβεί σε κινήσεις αντιποίνων που όξυναν περισσότερο την κατάσταση κι έπληξαν ανεπανόρθωτα τις σχέσεις των δύο Εκκλησιών και συγκεκριμένα:

Όταν ο πατριάρχης Μιχαήλ Κηρουλάτος έμαθε ότι με παρότρυνση του πάπα, οι Νορμανδοί απαγόρευαν τα ανατολικά έθιμα σε όσες βυζαντινές επαρχίες της Νότιας Ιταλίας είχαν κατακτήσει, βρήκε την ευκαιρία να κλείσει όλους τους λατινικούς ναούς και τα λατινικά μοναστήρια που βρίσκονταν στην Κωνσταντινούπολη κι απαγόρευσε την τήρηση των λατινικών εθίμων από τους Λατίνους¹⁵. Οι ενέργειες αυτές κάθε άλλο παρά βοηθούσαν στην εκτόνωση της κατάστασης.

Ο πατριάρχης συγκάλεσε ενδημούσα σύνοδο στις 24 Ιουλίου του 1054 κατά την οποία αναθεμάτισε το παπικό έγγραφο, τους συντάκτες του και όσους το δέχονταν. Οι παπικοί αντιπρόσωποι όμως ήταν ήδη μακριά με αποτέλεσμα να μην παρευρεθούν στη σύνοδο. Με πρωτοβουλία του αυτοκράτορα τους ζητήθηκε να επιστρέψουν, αλλά η πρότασή του απορρίφθηκε. Ίσως εάν ο πατριάρχης είχε καλέσει τη σύνοδο κατά τη διάρκεια της παραμονής των αντιπροσώπων στην Κωνσταντινούπολη, να είχαν συζητηθεί τα προβλήματα και να είχε αποφευχθεί η κρίση. Η σύνοδος κι ο αυτοκράτορας αποδέχτηκαν την άποψη που πρέσβευε ότι οι παπικοί αντιπρόσωποι δεν εξέφραζαν τις απόψεις του πάπα Λέοντα του Θ'¹⁶.

12. Μ. Μπέγζου, Στ. Πορτελάνου, Στ. Καριώτογλου, Γ. Μεταλληνού, ό.π.. σελ.81

13. Μ. Μπέγζου, Στ. Πορτελάνου, Στ. Καριώτογλου, Γ. Μεταλληνού, ό.π.. σελ.81

14. Μ. Μπέγζου, Στ. Πορτελάνου, Στ. Καριώτογλου, Γ. Μεταλληνού, ό.π.. σελ.82

15. Μ. Μπέγζου, Στ. Πορτελάνου, Στ. Καριώτογλου, Γ. Μεταλληνού, ό.π.. σελ.80

16. Μ. Μπέγζου, Στ. Πορτελάνου, Στ. Καριώτογλου, Γ. Μεταλληνού, ό.π.. σελ.82

Συμπερασματικά

Το πρωτείο του πάπα Ρώμης, και μάλιστα το αλάθητο, που θεσμοθετήθηκε από την πρώτη Σύνοδο του Βατικανού το 1870, αποτελεί μια θλιβερή για τους ορθόδοξους, και όχι μόνο, ιστορία. Ο ορθόδοξος κόσμος αξιολογεί το παπικό πρωτείο ως εκκλησιολογική παρέκκλιση, η οποία έγκειται όχι στη βεβαίωση του πρωτείου της τιμής, το οποίο πάντα αναγνωριζόταν από την Εκκλησία, αλλά στη μεταλλαγή αυτού του πρωτείου της τιμής και της αγάπης σε πρωτείο εξουσίας. Κατά τη διδασκαλία της ίδιας της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας το πρωτείο του ρωμαίου ποντίφικα, που θεωρείται διάδοχος του αποστόλου Πέτρου, δεν είναι μόνο τίτλος τιμής ή πρωτείο προεδρικό, το οποίο πηγάζει από το σώμα στο οποίο προεδρεύει, αλλά πρωτείο αυτοτελούς εξουσίας. Ο πάπας, ως τοποτηρητής του Χριστού, αναγνωρίζεται ότι έχει πραγματική ίδια αυθεντία, και συνεπώς είναι ο υπέρτατος ρυθμιστής και διαιτητής του χριστιανικού βίου.

Η κριτική της Ορθόδοξης Εκκλησίας κατά του παπικού πρωτείου επικεντρώνεται κυρίως στο ότι το πρωτείο εξουσίας του πάπα της Ρώμης καταλύει το συνοδικό σύστημα. Η περί του αλάθητου του πάπα μάλιστα αντίληψη μετατοπίζει το κέντρο βάρους και αποστερεί το εκκλησιαστικό σώμα από τη συνοδική του λειτουργία και τον συνοδικό του χαρακτήρα. Για την ορθόδοξη παράδοση η συνοδικότητα είναι θεμελιώδες στοιχείο της εκκλησιαστικότητας, στηρίζεται δε στη «σύνοδο» των δύο φύσεων στο ένα πρόσωπο του Χριστού (θεολογία της Χαλκηδόνας). Κατά την ορθόδοξη κατανόηση το παπικό πρωτείο, όπως εξελίχθηκε στη δυτική Εκκλησία, και η συνοδικότητα, όπως λειτουργεί στην Ανατολή, είναι δύο ασυμβίβαστα μεγέθη. Βασικό συνοδικό αξίωμα είναι το «η γνώμη των πλειόνων κρατείτω», κάτι που ουσιαστικά χάνεται με την παπική αυθεντία.

Οι παραπάνω διαφορές φαίνονται αγεφύρωτες και φαντάζουν απροσπέλαστες για μια μελλοντική ένωση των δύο Εκκλησιών.

Παρόλα αυτά, ένα νέο κλίμα καλής διάθεσης ήδη από το 1965, όπου έγινε η άρση των αναθεματισμών του 1054, φαίνεται να διακατέχει τις δύο πλευρές και ένας διάλογος έχει ξεκινήσει ώστε να υπερνικηθούν τα εμπόδια και μέσα από το πνεύμα της αληθινής αγάπης να οδηγηθούμε στην επανένωση της Μίας, Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας του Ιησού Χριστού.

Βιβλιογραφία

1. **Ζηζιούλα Ι.,** *Η ενότης της Εκκλησίας εν τη Θεία Ευχαριστία και τω Επισκόπω κατά τους τρεις πρώτους αιώνας* (Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 1990²)
2. **Καρμίρη Ι.,** *Δύο Βυζαντινοί Ιεράρχαι και το Σχίσμα της Ρωμαϊκής Εκκλησίας* (Αθήναι 1950)
3. **Μπέγζου Μ., Πορτελάνου Στ. , Καριώτογλου Στ., Μεταλληνού Γ.,** *Η Ορθοδοξία ως Κληρονομιά. Τόμος Β': Η Ορθόδοξη Εκκλησία σε Ανατολή και Δύση* (Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2001)